TARGUMA

SPECIAL ISSUE **ITA ANNUAL CONFERENCE**
16-18 FEBRUARY 2015

ISRAEL TRANSLATORS ASSOCIATION
אגודת המתרגמים בישראל
جمعية المترجمين الإسرائيلية

www. kavnakee.co.il Design: Pnina Wolinsky-Sissman

FROM THE CHAIR OF THE ITA

Welcome to the 2015 International Conference of the Israel Translators Association.
The professional translator is a person who must embrace many cultures and disciplines. Translators are creative artists akin to ancient poets who were constrained by the meter and structure of their form. The sense that we wish to express is welling within us, pushing to break out of the void that precedes all utterance, struggling to be born as a specific word that says exactly thus - a 'thusness' that will be perceived by a native speaker as source text.

At this conference, the Translators Conference, we get a chance to meet our colleagues and share with each other not only some of the secrets of our profession, but also the burden of an art that not only requires precision, creativity and fidelity, but in our time also demands considerable computer mastery, internet wizardry, business acumen, marketing skill and constant learning. Should we be able to contribute to this comprehensive enterprise that constitutes the professional life of a translator, we will be content that the conference has fulfilled its purpose.

The 2015 Conference owes its existence to our two intrepid organizers, Sarita Kraus and Sarah Yarkoni, who have toiled over it for almost an entire year, planning and organizing it from the finest details to the all important finishing touches. They had a vision of an international conference that will offer the community of translators a variety of engrossing and enlightening lectures in diverse areas of professional interest - a unique experience that will not be quickly forgotten. I am quite confident that we will all enjoy the fruits of their labors.

I would also like to thank my colleagues on the ITA executive board, my co-chair, Yael Cahane-Shadmi and the ITA secretary, Danit Ben-Kiki, talented professional translators who devote much time and energy to the ITA and the community of translators in general. I would like to particularly acknowledge the contribution of Eliram, a veteran member of the ITA executive who has been indefatigably organizing the Association's monthly meetings for many years and this year has assumed the additional burden of treasurer. I would also like to thank the rest of the members of the ITA executive and the members of the audit committee, whose involvement in the day-to-day operation of the association makes the existence of this volunteer organization possible - an organization managed by translators for translators.

I would like to wish you an interesting and beneficial conference that will not only significantly contribute to your professional and artistic development, but also bring you pleasure and joy.

With collegial greetings,

Shakhar Pelled

Shakhar Pelled
ITA Chair

Coming to Israel-A family pilgrimage

(a very personal article)

Anne Diamantidis

When the email came from the ITA that my presentation proposal for the 2015 conference was accepted, I almost fell off my chair. Going to Israel has always been very high on my list of dream trips, and for very specific reasons. I'm a history and archeology buff, so Jerusalem is my personal equivalent of a giant bucket of candy. And I've always wanted to go to Yad Vashem – ever since I learned about the history of the Holocaust when I was 10 and visited Auschwitz in 1996 – and even more so since 2003, when my grandparents were honored as Righteous Among the Nations.

Let me give you some brief background: I was born French, to a French mother and a half-German father. On my father's side, the German family had, like millions of others, been a victim of Nazism. My German great-grandfather came from a Jewish family from Riga. Although he had been brought up Protestant by his father, he was considered a Jew according to Nazi laws. A year ago, in the archives of his home town, I discovered just how high a price he paid for that. However, he did escape the horrible fate of millions of others by fleeing to South Africa in time, where he died all alone in 1945. He never saw his family again.

On my mother's side, the French side, our tradition and education were Huguenot. During the years of the war, my French grandparents, Roger and Esther Muller, lived in Lédignan, a small village in the Cévennes near Nîmes - where my parents still live today. My grandfather was the village pastor. In 1943, a German army unit stopped in Lédignan and requisitioned many houses as stations for the soldiers. My grandparents lived in the rectory, and were no exception – German soldiers were stationed in their home.

There was a Jewish couple living in Nîmes (35 km from our village), Mr. and Mrs. Lévita. According to my grandmother's memories, he was a Jew of German origin who had fled Germany and moved to France in the hope of living in peace. She, Annette Lévita, was a so-called pied-noir Jew, meaning she was born in Algeria. They had sent their two sons to safety in Algeria in 1942. One day in November 1943, the Gestapo came to arrest them. He put up a struggle and was injured. She had gone to do some grocery shopping, and hearing gunshots as she approached her home, she was stopped by a neighbor who told her to run – and so she did.

Her husband, with a knee injury, was brought to the Protestant clinic in Nîmes to be treated – and managed to escape as soon as he could. Meanwhile, Annette had walked the 35 km to the next village to ask a friend to hide her. He was scared and refused, but pointed her to Lédignan, saying she should go to the rectory and ask Pastor Muller and his wife for help. And this is how she came to knock on my grandparents' door one evening in November 1943, without knowing there were German soldiers living under the same roof. My grandmother was eight months pregnant with my uncle that day when she opened the door. I imagine Mrs. Lévita must have been extremely cold, exhausted and starving. Without even thinking, my grandparents took her in and hid her in the attic. The German soldiers, who were friendly and polite to the best of my grandmother's recollection, did not even notice. They were living on the ground floor.

Annette Lévita stayed hidden at the rectory for three weeks. Whenever the Germans would leave the house, my grandmother would fetch Annette so she could leave the attic and get some air, or sit with her in front of the fire in the kitchen. There was really only one very close call in those three weeks: one day both women were sitting and chatting in the kitchen when one of the German soldiers entered. He must have eyed the visitor with curiosity, for my grandmother pretended she was her sister.

This was the time when French Jews in the former free southern zone were tracked

....4

down and arrested by the French militia and the Gestapo. With this rise of tensions in the region and German soldiers stationed in their home, my grandparents were getting increasingly aware of the growing danger, so they contacted a couple of friends, the Pastor Peloux and his wife, to ask them to hide Annette Lévita – which they did. They were living in St Jean du Gard, another village nearby, and everyone felt she would be safer there than right under the noses of a German unit at the rectory in Lédignan.

She had no idea that her husband had survived. I guess my grandfather must have sent word about her to the Resistance, and they, in turn, may have contacted the clinic in Nîmes. I honestly don't know, but when Mr. Lévita escaped, it seems he knew his wife would be at the Peloux's home and went there. Yes, the story does have a happy ending: they found each other again, survived the war and were reunited with their children after the Liberation.

My grandparents never heard from her again - that is until the early 21st century, when they were both in their eighties. I was visiting them one day. I remember it vividly as I was the one who picked up the phone. A male voice asked whether this was the residence of the Pastor and Mrs. Muller. I confirmed that it was, and passed the phone to my grandmother, who listened for a few seconds… and suddenly started sobbing. The man on the phone that day was Annette's son. When it all came out, we were stunned. We grandchildren had no idea. Our parents, their children, had no idea. Roger and Esther had never told the story of Annette Lévita to any of us, but she did tell her story. She had not forgotten about my grandparents, and had asked her sons to track them down. A few days or weeks later, I can't remember precisely, Annette, Esther and Roger met again. I can't even begin to imagine the emotions of that reunion.

They were made Righteous Among the Nations in 2003, and received their medals in 2004 from the Consul of Israel in Marseille, in the presence of Annette. The ceremony took place in Lédignan, where it all had happened.

My grandfather, Roger Muller, died in May 2009, at the age of 89. My grandmother is still alive, and although she is now 94, her memories of those years are still rather intact.

My eldest brother got married in 2013 – Granny's wedding present to him was my grandfather's Righteous medal. Believe me, the emotions were so vivid, so strong, that my brother started sobbing like a child - and we all joined him.

My grandfather loved Israel. He travelled there a lot during the 1970s and 1980s, and he always spoke very fondly and highly of Israel. I remember listening to the stories of his travels and thinking "Wow, I want to go there one day too!"

And here we are…! I will be the first member of the family to go to Yad Vashem since this whole story came out. The prospect of going there is beautiful, terrifying and very emotional. I will be the first member of the family to go see their names on the Memorial, in a long list of other names of Righteous, people who are the brightest role models of kindness, generosity and courage. People who are and forever will be an example of the best of humanity rising up against the worse of it – people, ordinary people like you and me, but standing up for what they believe is the right thing to do, despite the risks and the danger. Heroes.

Ladino:
"Severely endangered" yet popular

Daniel Santacruz

First, the bad news about Ladino: It has only 250,000 speakers worldwide, of whom few are under 55 years old. Ladino is not taught at the elementary or high-school levels in any country and it is not being passed on to the next generation.

Further, UNESCO considers it "severely endangered" (the organization's classifications to measure the health of languages are, in order, "vulnerable," "definitely endangered," "severely endangered," "critically endangered" and "extinct"), and it is not associated with a country or countries.

But despite those problems, Ladino has experienced a surge in popularity in Israel, Spain, the Americas, Turkey, and the United States in the last twenty years. It is ironic that as the numbers of Ladino speakers shrink, the more the language tries to stay relevant. It prefers to ignore the signs of its demise and forge ahead.

The language's boost has come from hard-core enthusiasts, the Israeli government, and academics.

Ladino's most recent show of vitality was evident last Hannukah, the second Dia Internasional del Ladino (Ladino International Day) was marked in several cities around the world such as Murcia, Zamora, Toledo and Madrid (Spain); Buenos Aires; Tampa, Medford, Seattle and Los Angeles (United States). Other cities such as Istanbul and Dallas (Texas) celebrated the event in January of this year.

The main events were held at the Givataim Theater, including a symposium on the future of Ladino that featured professors Shmuel Refael of Bar-Ilan University and Tamar Alexander of Ben-Gurion University as well as Moshe Shaul, editor of the Jerusalem-based Aki Yerushalayim, the only all-Ladino journal in the world, and Yehoshua Salim Salti, founder of the Naime and Yehoshua Salti Center for Ladino Studies at Bar-Ilan University.

The first Dia Internacional del Ladino was held at Wohl Auditorium at Bar-Ilan University during Hanukkah 2013, and attracted several academics and featured a musical ensemble from Turkey. Over 800 people attended the one-day event, a respectable number for an event organized at the grass roots level over the Internet.

Ladino is also known as Judeo-Spanish, Judezmo, espanyol de los djudios (Spanish of the Jews) and Español. Ladinokomunita (LK), a correspondence group in Yahoo Groups, is one of the reasons Ladino has found new popularity around the world. Based in Dallas and founded in 2000, the group is the main vehicle of daily communication for several of its 7000 members in 40 countries.

The topics discussed in LK are as varied as the correspondents. Someone in New York City, for example, may thank another in Rio for clarifying an obscure Ladino word. Another, a resident of Barcelona, may write about her impressions of Portugal as she tours the country, and yet another, based in Tel Aviv, may share a Youtube video of a Jewish dance group in Mexico.

After the expulsion from Spain in 1492, the bulk of Ladino speakers lived in the Ottoman Empire. In the early 1900s many moved to the United States and settled in New York City, Seattle, Washington, and Los Angeles. World War II, assimilation, a population decline as well as the need of many to switch to more "prestigious" languages like French, English and Turkish to succeed in society took a toll on several Sephardic communities.

However, things have changed. Israel is Ladino's central address now. Despite a decline in the number of Ladino speakers and the "Israelization" of Sephardim in the country, the language has moved forward, mainly due to two forces: the advent of AY and the creation of the Jerusalem-based Autoridad Nasionala para el Ladino i su Kultura (National Authority for Ladino and its Culture) by the Knesset in 1997.

Founded in 1979, AY is published twice a year (it published three issues until 2005) by Sefarad, an association for the conservation and promotion of Ladino culture. It standardized Ladino spelling, and their spelling was adopted by other publications, and became the leading publication

in that language in the world. A must-read for scholars and enthusiasts, the magazine is an eclectic mix of articles on Sephardic history, CD and book reviews, poetry, crossword puzzles and recipes.

The Authority, which publishes AY jointly with Sefarad, has been a blessing for Ladino. It provides funding for courses at the Israeli universities where the language is taught (Hebrew University, Ben Gurion University, Bar-Ilan University, Haifa University and Tel Aviv University) as well as scholarships. The Authority also supports the Sirkolos de Kultura-Djudeo Espanyola (Circles of Judeo-Spanish Culture), informal gatherings of Ladino speakers that have sprouted all over Israel, and the microfilming of the collection of Ladino newspapers of the Yad Ben Zvi Institute, said to be the world's largest.

The Authority's latest project, which has a wider appeal, is the uploading of 30 songs from the CD Kantes del Folklor Djudeo-Espanyol (Songs of Judeo-Spanish Folklore) on Youtube, sung a cappella by non-professional singers in the style of the "old country."

Also based in Jerusalem, a publication that deserves attention for its creativity is Orisontes, an online publication sponsored by the Authority. Launched in the summer of 2013, it seeks to change the face of Ladino as it caters to a new generation of Ladino readers and writers. Orisontes goes beyond the confines of Sephardic life and history, which characterize other Sephardic publications, and tackles other topics.

The magazine's mission was spelled out right on the cover of the first issue: Una revista de kreasion manseva en ladino (a magazine created by youngsters in Ladino). Proof of that was the age of the writers in that issue. Of the 14, 11 were under 40 years of age, which is unusual because it is difficult to find young Ladino speakers.

The third issue, published in August 2014, features fiction, poetry and first-person accounts by 18 writers from Argentina, Israel, Uruguay, Chile, and the United States. Although it changed its slogan to Una revista kon alma manseva en ladino (a magazine with a Ladino soul), its goal is still to cater to a new generation. Like the first issue, the introduction to both issues appears in Rashi characters, a script that was used to print books in Turkey until the 1920s.

Two editorial milestones made news in 2014, and they are in stark contrast with the decay of a language that no youngster can speak: the translation of Lewis Carroll's classic The Adventures of Alice in Wonderland into Ladino (Las aventuras de Alisia en el Paiz de las Maraviyas), by Maale Adumim-based editor and translator Avner Perez, and Nono's Kisses for Sephardic Children, by Flori Senor Rosenthal, a California-based writer.

There are several resources for those interested in learning and practicing Ladino. For Hebrew speakers, the Authority sponsors a course online (www.youtube.com/watch?v=H8Pt-AS0ppM). For those who already know Ladino and want to practice, Vikipedya, a site modeled after Wikipedia, is useful: http://lad.wikipedia.org/wiki/Vikipedya:Portal_de_la_komunit%C3%A1.

To conclude, Ladino, which has followed Sephardim in their wanderings during more than 500 years, is enjoying an unprecedented popularity, especially in Israel. However, its decline, albeit slow, cannot be reversed.

Daniel Santacruz is an editor and translator working from English into Spanish and Spanish into English. He is a member of the American Translators Association. He has edited and translated more than 100 books for publishers in the United States, Spain and Colombia, and edits a website devoted to Ladino and Sephardim: www.kolsefardim.net. He lives in Maale Adumim.

Yes, You Have to Market Your Services
Yes, You Can Do It YOURSELF!

Hilary Faverman

You don't have an MBA. You started your translation business because:

1. You can do it from home
2. You can do it on a flexible schedule
3. You actually enjoy translation work
4. All of the above

You are likely a boot-strap individual who does what you do because you love it, you are good at it, and you derive satisfaction from it.
Not because you want to, know how to, or enjoy marketing it.

But let's face facts: no matter how talented you are, no matter how many languages you've mastered, no matter how many synonyms for "challenging" you can rattle off the top of your head – if no one knows you exist….
You. Will. Starve.
You need to fill your pipeline with clients, and that no longer means simply handing out business cards at bar mitzvahs.
You do not need to be a marketing genius.
You do not need to hire a marketing company.
There are many steps you can take personally to make your business grow, leveraging technology and making the most of your time, without expense or specialized knowledge. There are a number of ways for you to reach your clients (not only online, but also in person) and promote yourself while avoiding being "sales-ey." If you were naturally sales-ey, you'd have gone into sales.

But you aren't.

So you didn't.

In this article, I'm going to cover the first (and most critical) step.

Determining Your Audience and Creating Your Niche

Yes, you want to market your translation services to anyone willing to pay (a reasonable rate) for them. I get it.
However, you cannot market effectively to everybody who requires translation – every location, every occasion, every industry. It's ineffective, since you are forced to generate a generic message and nobody is touched, motivated, or driven to action.
Are you familiar with Dove's "Real Beauty" campaign? Dove makes soap, but they are clearly not just selling to anyone who is in need of a shower. They have thus tailored their advertising campaign to reach and be relatable to their target market. Dove's campaign doesn't even mention soap.

Why?

Because they're attempting (successfully) to trigger an emotional bond between their target audience and their brand, which will, in turn, lead to sales. People buy from someone they trust, someone who relates to them and shares values with them.
"Just For Men" sells hair dye. Since when is hair dye gender-specific? Since the marketing geniuses behind Just for Men launched their male-specific hair dye. Middle-aged men (their target market) do not want to purchase a box featuring a striking platinum blonde in a slinky dress. They want to feel manly, and Just for Men knows this, so they target their marketing efforts specifically.

Dove would sell less soap if they were promoting to the great unwashed, and Just for Men would sell less hair dye if they went after every greying noggin out there. Which two ingredients do both campaigns have in common?
They are both specific and they both cultivate motivation. They are specific in that they are targeting one particular sector of the population. They cultivate motivation by

identifying and capitalizing on a problem specific to their particular population – which will inevitably be solved by the product that their campaigns are promoting.

"Motivation" might sound complicated. It's not.
Motivation is the problem that can be solved by the service you are selling. It can be as simple as "I'm hungry and I want to feel full," (motivation to purchase groceries or a meal on the go) or as complex as "I have health, financial stability and friends but I still feel like something is absent – I want to feel a sense of purpose opportunities or a meeting with a life coach.)

Let's break it down into steps.

You're a translator and you specialize in English-to-Hebrew and vice-versa.
Considering Israel's Start-up Nation culture, there are countless fledgling Israeli businesses in desperate need of reaching overseas for funding and clientele. Their marketing communications documents, technical specifications, and whitepapers are all in Hebrew. Not only are start-ups looking to the USA and Europe for funding and customers, the big players in Israel (Teva, El Al, Elbit) do a huge percentage of their business in English-speaking nations.
There are professors attempting to publish academic findings, but their English is so poor that there's no chance to land a spot in a leading American journal.
In the wake of the content-marketing revolution, suddenly everyone has a blog. Novelists, chefs, Rabbis, even stay-at-home moms are creating original content with the hopes of reaching and touching the world.
Those outside Israel want to reach our market (think kosher food manufacturers, Judaica resellers, even the biggies like Apple) and those inside Israel are desperate for the bigger pond.
Considering the variety of potential clients out there, if you market yourself by promoting the message "I'll translate anything you've got, on any topic, for any audience" you are unlikely to succeed.

First, your message is not specific. You're not identifying anyone, so no one is identifying with your message.
Second, this message doesn't speak to anyone's motivation. How many business owners are going through their daily routine saying, "If I had the right translator, my business would reach 100x as many people"?

There is a better alternative
Let's say you decide to identify your target market as Israeli authors seeking to translate and subsequently market their books overseas. See? More specific.
And what's the motivation and hesitation of every author? Why does your target market need you?
The Israeli market is small – a well-translated and well-marketed book in a worldwide market is the only ticket to an Israeli author's financial independence.
Authors are infamous anti-delegators – their words are their only product and they are terrified that a translator won't "get their work."
Once you've identified your niche and their motivation, you're suddenly marketing yourself as **A specialist in book translation who will invest in learning the author's voice, rhythm and viewpoint, protecting the integrity of his work while positioning him for worldwide notoriety.**
Compare that to "a translator who will translate anything for anyone."

Which sounds more compelling?
Ultimately, your goal should be to tailor (or "spin") the service your business provides, making it more desirable to a specific subsector of potential customers. You are not changing your product (soap will still make you clean and hair dye will still change the color of your hair). Rather, the only thing you are tweaking is your message in order to position yourself as more attractive (read: needed) to your ideal niche.

Need more help marketing your small business?
Let's talk. Start@HilaryFaverman.com

Bio:
Hilary Faverman believes in the power and purpose of passionate, clear, invigorating content. An originally hesitant American olah, she has spent the past 15 years in corporate communications. A perennial overachiever, Hilary is a published writer and springboards her expertise in content marketing and social media into deploying successful digital marketing campaigns for her entrepreneur clients.
Hilary is also a mama to three, a baker of pies, and a lover of sarcasm.

Contact info:
Connect! Find Hilary Faverman Communications at www.HilaryFaverman.com or on Facebook, Twitter (@HilaryFave), LinkedIn and Google+
Start@HilaryFaverman.com

In Search of the Fair Fee

Danilo Nogueira & Kelli Semolini

Translation fees, like any other price, are determined by the interplay between supply and demand. It works like this: when the number of translators available is too high for the traffic, prices fall. That is natural. When the number of translators available is too low, clients will hire any jackass who claims he knows a foreign language and is ready to work for next to nothing, in order to keep fees at what they call "fair" levels. Meaning that the definition of "fair" often depends on who is speaking.

For instance, the other day we received a message from a student complaining that it was not fair to charge him as much as we charged an agency or corporation, because he was a poor student who could not afford such prices. Oh, well, that decidedly is not fair. It is also not fair that two hard-working professionals like us must satisfy our hunger at the corner greasy spoon instead of wining and dining decently at a pricey French eatery.

A client asked us whether we thought it fair to charge for short words as much as we charged for long ones. We said "no" and explained that as a part of our summer (or winter, we do not remember right now) special we were charging longer words at the same price we charged for short ones, a reply that drove the client into a state of cross-eyed bliss.

An Indian agency asked us for "fairer" prices, since they were in India. We did not think that worth answering; we do not intend to move to India. An Italian agency made a similar request and we reacted likewise, although we'd rather move to Italy than to India. A question of tastes, of course. Rather have Chianti than whatever they drink in India.

A purchasing agent for a large corporation asked whether we thought it fair to charge such an enormous fee for an easy translation like the one he was offering us. We would like to explain that our fees are based on "averages," whatever that means, that no client would ever accept to pay us extra for a difficult translation and that many difficulties, traps and pitfalls lurk between a verb and its preposition in what seems to be an easy translation. We gave it up, because he would not listen to us: he was not interested in fairness, he just wanted a discount. We did not grant him a discount. We never do. We lost the bid. Sometimes you win, sometimes you lose. That is not fair.

A colleague claims that a fair fee would permit a hard-working competent professional to lead a comfortable life. Most people will agree, but that poses several other questions, such as what are "a comfortable life," a "hardworking translator," and "a competent professional." Several definitions can be advanced for each of the above terms, thus further confusing the issue.

Other colleagues affirm that a fair fee can be computed based on our costs and all. Even if it were, something we do not really believe, there is a very good chance the possible client would find somebody else prepared to do it for less. Or use Google Translate.

A colleague with a background in economics claims that a "fair fee" is a fee that is agreed upon by buyer and seller and that we should just reject any fee we believed to be too low. Fair enough. Provided we can afford to lose the bid, which sometimes we can, but sometimes cannot.

Many a colleague insists on charging a "fair fee". We do not. We are interested in making more money. So we never think about fairness when quoting. We just charge as much as the market will bear. That is not fair, of course, unless the buyer agrees with the price, according to our economist colleague.

Danilo Nogueira and Kelli Semolini make up a very unlikely but highly successful partnership. He is 71 and has been a translator for almost 45 years. She is 30 and has been a translator for 5 years. Together, they have conducted courses and seminars on translation in six cities in four countries. They specialize in finance and similar subjects.

5 Ways to Get Paid Without a Hassle

Leah Aharoni

All too many translators have a love-hate relationship with money. They love getting paid, but hate talking about and charging money. Is it any wonder then that money becomes an issue in dealing with clients and detracts from the pleasure of the business?
Here are several practical tips for getting the paid without a hassle.

1. Create a clear fee system
If you've purchased an internet service recently, you've seen prices presented in columns (basic, standard, premium) with features checked off in each column. That's called packaging a service, and you can do it too.

Packaging will allow you to provide services at different price point both to premium and budget clients. We all know that translation is less expensive than translation and editing together. These are two examples of packages. You can package translation together with other services (research, formatting, printing and so on) and charge more for these.

It is key to know exactly what you are charging for each package and what your clients will get in return. Seeing the added value in your services will help communicate it to your clients. At the same time, your clients will be discouraged from pushing the limits and trying to get more than you are offering.

2. Stop quoting per word
Unless you work with agencies or other volume buyers, prices per word don't mean anything to your clients. Instead of quoting per word, estimate how much the job will come out to and quote your client a lump sum. Always round this number up. Many translators are overly concerned about being the cheapest, so they devalue their services and end up being frustrated.

On the other hand, if you overestimate you will either make more profit or can decide to refund the difference to the client and delight them by making your service cheaper than expected.

3. Put it in writing
Prepare a one-page project order form outlining all relevant information (client contact details, volume, price, deadline, delivery method, payment terms, and any custom instructions). Have clients sign and email/fax the form back to you before you start working.

Having things in writing positions you as a professional and prevents uncomfortable situations where you need to argue with the client about what was agreed upon. Such a one-pager is a valid contract and carries much more psychological weight than any email exchanges you might have had.

4. Accept credit cards
It used to be that you had to get through lots of red tape and deal with deposit guarantees to process credit cards. Today, all three major credit card companies (Cal, Isracard and Leumicard) will come to you to set you up with processing with no monthly fees. Be aware that Cal does not process foreign cards.

Credit card payment is much simpler and faster for your clients. Instead of waiting for them to send a check, take their credit card number over the phone and process it on the spot. Better yet, include space for credit card information on the one-page document and write a clause about payment on delivery.

5. Add value
Once you have the packages set up, you can give your clients perks they did not pay for. The difference is that you decide what to give, when to give it, and to whom. It is entirely under your control. Giving becomes a choice, not something forced on you. Adding will help you exceed client expectations and make both of you feel very comfortable about paying and receiving the fees.

Leah Aharoni helps small business owners attract more clients, develop out-of-the-box services and streamline their work, so that they can make more money in less time. Having managed a translation agency for over a decade, Leah is intimately familiar with the peculiarities of the translation market and has helped both freelancers and agencies run more profitable operations. Visit Leah's site at www.loveyour.biz
This article is an excerpt from Leah's home study course, Business According to Moses available at http://loveyour.biz/home-study-course.

"Word after word": the role of translators in the fight against Ebola

Anne Diamantidis

Interview with **Rebecca Petras**, Translators without Borders' Program Director, on Translators without Borders' (TWB) activities and role with regards to the Ebola crisis in West Africa. Further reading and examples of prevention and information materials in local languages are available at the end of the interview.

Hi Rebecca! Thank you very much for your time. Tell us about Translators without Borders.

Translators without Borders and our dedicated volunteers have translated millions of words to give millions of people around word better access to knowledge. What do these words represent? They help affected populations in crises in the Central African Republic and Mali, they educate new mothers in India and South Africa, they tell aid workers where to rescue children in the Philippines, and they educate children in their native languages. Translators without Borders translates for humanity. We just celebrated 20 million words translated by our volunteers. What do these words represent? More knowledge accessible to more people around the world.

Can you give some recent examples of how humanitarian aid in the right language made a difference?

Here are some of the things we have done—just a sampling! Because of our work, people can get the information and knowledge they need to deal with difficult situations or lift themselves out of poverty. A snapshot:

- 1.1 million Syrian refugees are now getting critical information in Arabic about the camps, food and survival from the UN High Commissioner for Refugees.
- Children rescued in Philippines via military lift because of translation by our team of family appeals.
- The UNHCR's Shelter Cluster team can communicate with people inthe middle of conflicts in Central African Republic, Mali, and Democratic Republic of Congo.
- Community health workers in Kenya are better educated in basic healthcare and are better able to treat non-English speaking villagers throughout the country.
- Doctors in Haiti are better trained in neonatal care for treating mothers and babies.
- Care workers in 8,000 orphanages in Indonesia finally have training materials they can read and use to take better care of the children.
- Unrest and violence after the Kenyan elections was minimized in part due to the translation of thousands of messages from non-English speaking Kenyans during the vote.
- Mothers in India are getting basic post-natal and breastfeeding information in Hindi directly on their mobile phones.
- Haitian micro-entrepreneurs are able to reach out to investors around the world to finance their businesses and work toward a more stable livelihood.
- Millions of people around the world have, for the first time, healthcare information on the most common health issues available freely to them in their own language.

From the point of view of TWB, what is the major issue in West Africa with regards to the Ebola virus outbreak?

I am passionate about this topic. In all the crises I have worked (Philippines, India, Balkans, and many more), I have never seen such an acute sense of the language gap. We are doing everything we can to bridge that gap. Here are some details of the problem, from our perspective:

"People have no idea how infectious diseases work. They see people go into the hospital sick and come out dead—or never come out at all… They think if they can avoid the hospital they can survive," (Dr. Terry O'Sullivan, director of the Center for Emergency Management and Homeland Security Policy Research, an American agency that has been aiding in the battle against Ebola)

Over and over again, aid workers report that people do not have the knowledge they need to contain this deadly disease. In a major survey in Sierra Leone (late September) UNICEF found:

- Thirty percent believed Ebola was transmitted via mosquitos
- Thirty percent believed it was an airborne disease
- Twenty percent believed treatment by spiritual healers is effective
- Forty-two percent believed hot salt water baths are an effective cure.

Aid workers know kissing deceased loved ones is a major cause of the epidemic (the virus is most potent right before and right after death). And yet the ritual continues. They also know epidemics can be reduced if the practice of eating bats (a delicacy in West Africa) is reduced or eliminated. Yet this knowledge is not effectively passed on to those who need it. Why? Because of language. No other recent crisis highlights more poignantly the gap between the languages of aid and the languages of the affected population. The translation industry must help aid workers be more effective. That is our job. That is our role. Translation Matters, especially with the Ebola epidemic.

We are working on it in three countries: Sierra Leone, Liberia and Guinea. We also have done work for Nigeria and Kenya. We may add Mali.

The problem is acute in Sierra Leone. English is the official language of Sierra Leone. But it is really only spoken in Freetown, a city relatively unaffected by the virus. The epidemic is centered in districts far from Freetown: most deaths are reported from Kailahun and Kenema (majority Krio speaking) districts, but Bombali (predominantly Krio and Mende speaking) and Port Loko (dominated by Temne speakers) districts have recorded significant increases in rate of transmission during September. In these parts of the country, 90 percent communicate using Krio. And then there is this: only 13% of women in Sierra Leone speak English even as a second language.

The Ebola epidemic is first and foremost a crisis of information, a crisis of communications, a crisis of language.

What types of Ebola prevention and information materials and supports is TWB helping with? Which languages were involved?

Mostly short texts and audio. Public service announcements for radio, posters for posting, fact sheets. Partner are International SOS, Centers for Disease Control, MSF, UNHCR and others. Languages now are Krio, Fula, Mende and Pidgen English (audio only). But we have done others as well. We are currently greatly increasing the content we are translating.

Tell us about the Fulani, Krio and Mandiké translators who helped –

An Ebola prevention poster translated into Wolof.
Source: TWB

who are they?

For this initial work we did, we used professionals (university professionals and teachers) as well as a few professional translators. They were very enthusiastic. They wanted to help. They know the problem.

How do you manage to find and recruit translators for these very local languages?

We recruit many, many ways. Associations, universities, social media, blogs, etc. In all our languages, the volunteers range from as little as 2 (with checks against each other) to about 8.

How do they work?

Most of the work went through our Workspace where the translators volunteer and use their own processes. We are doing mostly side-by-side translations for West Africa to make them easy for our target aid workers (who interact with the affected populations). We also have a project manager who is running our current work – we received a grant to help with that part of it (management of the project).

Do you have figures or facts on the impact TWB's work has had so far in Ebola-affected regions?

We are working on this. We know what International SOS has said – quote included. We also know UNHCR, MSF and IFRC are using our content. We know others are too. We get lots of requests. We are trying to post in as many places as possible. There is an enormous effort to reach people in West Africa. Our work is included in many of the communications happening with aid workers, communications that are led by DfID (UK effort), ECHO (European effort) and USAID (US effort).

What can we, translators and the translation community, further do to help?

Let people know. Be ambassadors for translating for humanity. Tell the world translation matters. Support us financially – this is a really tough part for us. Even $10 helps.

Thank you very much Rebecca… and good luck!

Another Ebola poster transated into Hausa by TWB volunteers.
Source: TWB

Reprinted with permission of The Alexandria Library http://alexandria-translation-resources.com/

Would you like to be more productive, reduce your stress and feel more in control?

Bryna Lee Jacobson

Tired of wasting time looking for things you know you've saved somewhere? Maybe a tidbit of information, something you put away for safe-keeping, a gift you bought for a future occasion, an important document, notes about a client and work or hours you need to bill, how to get somewhere, how to do something, a recipe, a turn of phrase, etc.

So when was the last time that happened to you? Last week… last month… yesterday… this morning…?

- What if you could save all this information in one place, where you could search for it easily from your phone, computer or tablet (all synchronized and safely saved)?
- What if you could include a photograph, audio file, screen shot, web page, notes or video to remind you of exactly what you need?
- What if this little handy tool were free* to download and use?
- What if you could search for it using any text in the note, as well as any "tags" that you created, customized for the way you think about things, the way you remember things?
- How great would it be if this was also your to do list?

This is not wishful thinking. It's real and I find it indispensable. It's called Evernote.

- I "clip" webpages or parts of webpages to it.
- I write notes (with location services on, it recognizes where I am when I write it) - random recommendations or a note to myself about where to buy something I may need later (or where I bought something I like or found the best price or the service was great)
- I can add a photo of what I'm seeing, including a sign or a screenshot.
- I can record an audio message or a lecture.
- I can even share the note with others.
- But most importantly, I know I'll be able to retrieve the information when I need it because I use tags as needed.

Let me illustrate:
You want to remember how to get to a client's office because it's a little tricky. You can take photos (think popcorn trail) on the way, including the street, the door, a turn that's hard to explain - include a link and image of a Google map - take a photo of the client (to go with the name). And… if you add a tag (say, "funny stairway") or notice an interesting restaurant nearby, take a photo of it too (tag "restaurant to try").

Now let's just say that six months from now, you suddenly remember that restaurant but can't recall its name or location. Maybe you remember the client you were seeing and search for notes about the client. Maybe you remember the funny stairway and search for that. Maybe you search for "restaurant to try." You might even have several of these. Any of these memory triggers will get you to the information you want at that moment.

When I see an article on the web that I want to read later or share, I send it to Evernote (you can e-mail anything you want to your Evernote account). And one of the great things is that I can choose whether I want to save the whole article or just part of it. Even greater is that even if that article is moved or deleted, I have it in the exact format it was in when I clipped it. And if I share the note, it has a link to the source, but the content is there and you don't have to go back to the original website.

When a client asks me a question that requires some research, tells me they'd like to cover something specific in a future lesson or calls me to ask me questions, I try to note this information for future reference.

But here's the rub. Evernote is only as good as the information you enter, be it visual, textual or audio. So if you get into good habits of making Evernote your universal repository of information, before long, you'll begin to feel like you've got it all under control.

*Certain Evernote features and services beyond the scope of this article are available on a paid subscription basis. (Evernote is available free as an add-in or extension for your Internet Browser, at evernote.com, in the app store for your iPhone or iPad or Mac, in the Play store for your Android phone or tablet and in the Store for your Windows 8 device.)

Contact **Bryna Lee Jacobso**n, My Tech Tutor at 050-7725767 or bl@mytechtutoril.com.

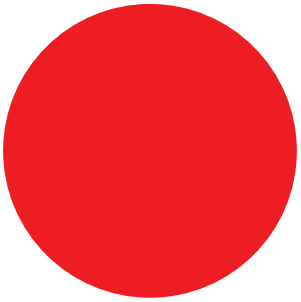

קבלת העובדה כי עמימות, חוסר והיעדר הם אינם פגם. הם השיר.

כָּל אֶחָד
מֵעֲצֵי הַבּוֹנְסָאִי
לַיִל אוֹר יָרֵחַ [מִיטְסוּ סוּזוּקִי]

שני עקרונות מרכזיים נוספים הלקוחים מעולם האמנויות היפניות ומסייעים לעבודת תרגום השירה הם "קָאטָה", המתורגמת לרוב כ"צורה", ו-"קָאטָה יאָבּוּרִי" שמשמעותה "שבירת הצורה". שני אלה מתקיימים האחד מן השני, או אחד בעזרת השני. ניתן להבין "קאטה" כמעשה המדוקדק אך גם כעצם השאיפה לדקדוק. זו המסורת והרצון לשמור על המסורת. זו ההנחיה בטרם המעשה, והמעשה המשתדל שנולד בעקבות ההנחיה. זוהי ה"צורה" ולטעמי היא מהווה עקרון חשוב ומרכזי גם למלאכת התרגום. הרי זה הבסיס: אם זה לא נראה כהייקו, לא בנוי כהייקו ולא מותקן כהייקו (על אף חילוקי הדעות בדבר ההברות), זה אינו הייקו.
כמשלים לעקרון הצורה נמצא הביטוי "קאטה יאבורי", שפירושו, כאמור, שבירת הצורה. כל צורה כוללת את שבירתה. כל הלכה מכילה את הפריצה ממנה. כל חוק מעיד על האפשרות האחרת. בהקשר של מלאכה כלשהי, ניתן להסביר זאת כיכולתו של האמן להניח למסורת בה הוא פועל בעודו שרוי בה. מעין הומור עצמי על הרצינות התהומית המתלווה לכל צורה, לכל מסורת. בנוגע למלאכת התרגום, הרי שדווקא הדקדקנות הטכנית היא השער לחירות אמנותית. התעקשות על המילולי היא זו שמביאה לזיהוי כל שאינו מילולי - אותו "טעם" שהוזכר לעיל. טוב להיות קפדן אל מול כתב המקור, בוודאי, אך טוב גם להיות מיומן ובקיא מספיק כדי לפצות על אותם רגעים בהם דקדקנות טכנית לא מתרגמת דבר.
בכתבי דרך התה היפנית נלמד כי ההקפדה בלתי מתפשרת באימון מתבטאת בסופו של דבר במעשים היומיומיים ביותר: הרתחת המים ומזיגתם על עלי התה. מעניין לראות כי האימון לקראת מעשה כה פשוט (לכאורה) מתאפיין במאמץ רב וארוך. ואכן, בקרב אמנים גדולים היכולת להיות ספונטני נולדת רק לאחר שנים של התכוונות. הרתחת המים ומזיגתם מתאפשרות רק לאחר שהתלמיד למד היטב את רזי הדרך והקפיד עליהם. ההליכה בדרך, אמרו מורי התה, היא שמובילה לכך שהתלמיד יניח לדרך. מי שמתחיל בלהניח לדרך, ניתן אם כך לטעון, מעולם לא פסע בה. במובן זה, הן הצורה והן שבירתה חיוניות גם למעשה התרגום.
חשוב לי להבהיר: טוב להקפיד בעבודה. טוב להיות עיקש ולדייק ככל שניתן בהעברת כתב המקור לשפה המארחת. טוב לשמור על צורה, טוב לדקדק ולהתעקש, אבל טוב גם להרפות מכל אלה. טוב להניח בשלב מסוים לטיוטות ולהשלים עם העובדה כי רק אני, ולא אחר, מחליט מתי התרגום מוכן. ובכלל, מה מובנו של הביטוי "תרגום מוכן"? האם מלאכת התרגום מסתיימת עם צאתו של הספר לאור? האם זהו תהליך שניתן לחתום ולהצהיר על שלמותו? אני טוען שלא. אין נקודת סיום ברורה לתרגום. אין מתכון ברור בעבור אותה נקודה בה אומרים "די". ישנו רק קשב.
בתרגום הייקו מבחינים בכך היטב. למשל, מי שנאבק לצקת את העברית לתוך מספר ההברות היפני נידון לתסכול רב. לעיתים זה מצליח, אך לרוב הדבר רק מסכסך את התרגום. טוב להניח לזה, אך טוב גם לנסות. טוב להיות עם הצורה, אך טוב גם להניח לה, ולהניח לה פירושו לדעת אותה היטב. כאמור, הדבר מצריך קשב, ולקשב אין נוסחה.

הַחוֹף בַּחֹרֶף
בְּלא צָלִיל
בְּלא רֵיחַ [מִיטְסוּ סוּזוּקִי]

עקרון נוסף שבזיקה לקשב זה הוא יכולת ההכרעה של המתרגם. אין מנוס: בסופו של דבר עבודת התרגום עוסקת בהכרעות יותר מאשר במסקנות. אם אדוש בכתב המקור בחיפוש אחר המסקנה הניצחת בדבר תרגום המילה האחת, הרי שאתיש את עצמי ובכך יש גם סיכוי שאזיק לעבודה שכבר נעשתה. לכן חשוב לדעת לומר "די". חשוב לדעת להכריע, ולדעת כי כל הכרעה פירושה פשרה. אין דבר אומר שיש להתפשר בנוגע לפשרה זו - ההפך מכך - אלא יש לתת לפשרה את הכבוד הראוי בעת הראויה. כאן דווקא מתגלה תפקידו של המתרגם כפוסק בדבר אפשרות אחת, שאותה מצא ראויה, ולא רק כמי שכל ערכו הוא בגלגול כתב המקור לשפה המארחת. בעוד הכרחי לחשוף את כל גווניו של כתב המקור, חשובה לא פחות היא היכולת להכריע.
בהמשכה הבודהיסטית, שכידוע השפיעה בצורה משמעותית על אמנויות יפן והאסתטיקה המאפיינת אותן, מכונה הלוך הרוח הנע בין הכרעה ומסקנה כ"אמצע". בכל הקשור למלאכת התרגום, אזי שזו יכולתו של המתרגם לנוע בין מסקנות והכרעות אל מול כתב המקור. ה"אמצע" אינו מדד אלא יחס. זה האופן בו ניגש המתרגם למלאכתו, שרוי תמיד בנקודת הביניים שבין השאיפה הכנה לתרגום שלם ובין ההכרח להכריע ש"די". את ה"די" הזה לא ניתן לכמת שכן בטבעו הוא נפרד לחלוטין מכל שיקול או תכנון. לכן הוא אמצע. הוא נובע מתחושותיו של המתרגם ועמדתו אל מול כתב המקור והדרך אותה עשו יחד. במובן זה, אין תרגום "טוב" כי אם רק תרגום "ראוי", וכשהתרגום ראוי באמת, הרי שאולי ניתן לכנותו כטוב.
נקודת המוצא אל מלאכת התרגום היא בהבנה שאין תרגום "טוב" ואין תרגום "סופי". טוב להשתחרר מעול הציפיות האלה. יש משמעות גדולה לדקדקנות טכנית ובקיאות עמוקה בסוגה בה בוחר המתרגם לעבוד, אך השילוב בין דקדקנות מקצועית לגמישות אמנותית מזכיר לי עד כמה תרגום הוא מלאכה שבה המתרגם עושה דין לעצמו.
הנזיר ריוקאן אכן צדק: תרגום הוא יומרה אחת גדולה שרק בקבלתה וראייתה נכוחה ניתן כלל לתרגם.

איתן בולוקן מלמד בחוג ללימודי מזרח אסיה באוניברסיטת תל אביב. מחקרו עוסק בהגותו וכתביו של מורה הזן היפני בן המאה ה-13 דוגן. שהה ולמד באוניברסיטת קומאזאווה שבטוקיו, יפן. תרגם משירתם של דוגן וריוקאן ("בתוך השלג הדק", הוצאת קשב לשירה) ומבחר תרגומי הייקו של מיטסו סוזוקי ("ליל טל", הוצאת קשב לשירה) ושירת הייקו של משוררים אחרים.

על תרגום ספרותי **מיפנית**

איתן בולוקן

מִי אוֹמֵר שֶׁשִּׁירַי הֵם שִׁירִים?
שִׁירַי אֵינָם שִׁירִים כְּלָל
דַּע כִּי שִׁירַי אֵינָם שִׁירִים
וְנוֹכֵל לָדָבֶר שִׁירָה [רְיוֹקָאן, תרגום: איתן בולוקן]

מלאכת התרגום היא יומרה גדולה. מי שאינו ער לכך ככל הנראה שלא תרגם מימיו, ומי שמתרגם - סופו שיבחין בכך. היומרה הזו קיימת כל עוד ישנה האמונה כי תרגום, במובן הפשוט של העברת מילה המשקפת ידע או חוויה ישירות משפה אחת אל אחרת ומתרבות אחת לשנייה, הוא אפשרי. מעשה שכזה אינו באמת ייתכן. תמיד נותר פער בין המילה והמציאות שבזיקה לה. בעוד המציאות היא התרחשות - פעולות ומעשים - המילים הן כעצמים. זרות לנוף התנועה. לא ניתן לתרגם את זריחת השמש ולא ניתן להבינה. לא ניתן למצוא את התיאור המושלם - המוחלט - לרגש התודה ולא ניתן להבין עד תום את מרחב התחושות שעולות בשמיעת המילה "תודה". ועדיין, באמרי תודה דבר מה עובר, ובשמיעתי אותה דבר מה נוכח. אך האם נוכחות היא דבר הניתן לתרגום?

עבודתי בתרגום מיפנית לימדה אותי כי טוב לחוש את היומרה הזו. טוב להרגיש את התהום הבלתי אפשרית שבין הדיבור והשפה - הפנימיים כמו החיצוניים - לבין המציאות. טוב להשלים עם התהום, להתחבב עליה ולשהות בה. אני מאמין שדווקא השלמה כזו היא בסוד כוחו של המתרגם וכי אינה מכשול. להכיר ביומרה ולהשלים איתה.

רק שלעיתים מתגלה גם יוהרה על גבה של היומרה. בעבודתי לא רק שאני מתוודע פעם אחר פעם לעומקה ולרוחבה של התהום השוררת בין העברית והיפנית, הרי שאני גם נתקל פעם אחר פעם בתוכן תרבותי והגותי כה שונה, עד כי עצם השאיפה להבהירו בעברית נדמית כלא פחות מאשר יוהרה. הדבר מורגש במיוחד בעבודה מול כתבים פילוסופיים מובהקים וכמובן אל נוכח כתבי השירה.

כיצד ניתן להכריע בדבר התרגום הנכון של הסימנית 心 שמשמעותיה נעות בין "לב", "תודעה" ו"דעת"? כיצד ניתן לתרגם כראוי את הסימנית 拝 שפירושיה כוללים בין השאר: "טקס", "פולחן", "הלכה", "קידה"? כיצד לתרגם את הסימנית 花 מבלי לתהות האם הכותב התכוון ל"פרח", "פריחה", "אביב" או "דובדבן"? כיצד אבצע את עבודתי נאמנה אם מילות המקור עצמן חומקות ממובן חד משמעי, מוסכם ואחיד ביפנית וכמובן בעברית? ובכן, במקרים רבים הבנת ההקשר הכללי בו משולבת הסימנית מסייעת, אך מה עושים במידה וההקשר הוא נקודתי כהרף מבטו של המשורר?

לתהיות אלה, כמובן, מתווספים נפתולי הדקדוק היפני אשר משנה את צורתו בהתאם להקשרים ונסיבות, והעובדה שהתחביר עצמו פנוי לרוב מכינויי גוף. נוסיף על אלה תמות פילוסופיות מפותלות - חוויות דקות שהסופר או המשורר ניסחו בדרכם - והרי שמלאכת התרגום נדמית לבדיה אחת גדולה.

עזר רב שאני מוצא מול תחושת הבדיה הזו נובע דווקא מהיטמעות בכל אותם מימדים דקים של כתב המקור ואימוצם אל הנוסח העברי. כוונתי כאן במיוחד לאימוץ אותם כלים אסתטיים בהם מתאפיינת השפה היפנית, כהשראה לתרגום לעברית. מצאתי שטוב יהיה אם התרגום העברי יבטא גם הוא את האסתטיקה שמאפיינת את המקור. עם זאת, כוונתי אינה לאימוץ "סגנון יפני", שכן גורלו יהיה מעין עברית "מיופנת" לא ברורה ובעיקר לא קריאה. השימוש כאן במילה אסתטיקה מתייחס אל האופן בו חיה היפנית בכתב המקור וגלגול חיות זו אל העברית. להבחין באופן בו נכתבו הדברים, ולא רק איזה דברים נכתבו. כדי שתשומת לב זו אכן תתגשם טוב להכיר את מושאיה - אותם עקרונות מאפיינים לסוגה בה אני עוסק. למשל שירת ההייקו.

דֶּרֶךְ מוּשְׁלֶגֶת
צַד אֶחָד נָמֵס
אֶל חֲשֵׁכָה [איסה, תרגום: א.ב]

כמו כל סוגה אחרת גם תרגום ההייקו תלוי במידה רבה בגלגול תחושת ההייקו לעברית, ואינו מסתכם בתרגום מילולי של המקור. תחושה זו תלויה בזיהוי האופן בו חי השיר, וטוב יהיה להקפיד על חיות זו גם בגלגולו לעברית. השיר חי - כאמור - מתשתיתו האסתטית, ותשתיתו האסתטית חורגת מן המילולי. חריגה זו מכונה ביפנית "אָגִ'" ופירושה "טעם". המתרגם נדרש אפוא לזהות את "טעמו" של השיר.

ישנם כמה מרכיבים לטעם זה, כמה עקרונות שמסייעים לזהות את חריגה מן המילולי. עקרון מרכזי שכזה ההייקו הוא ה"יוּגֶן" אשר משמעותו נעה בין מסתורין, דבר מה חבוי או עמוק ונסתר. טוב לשמור על מימד זה של נסתרות בעת התרגום לעברית. טוב לו לתרגום אם יישאר מעט חבוי ונסתר ולא יחשוף את עצמו יותר מאשר גרסת המקור. טוב לו שיתקשר עם הקורא בשפה שאינה חד משמעית אך כן משמעותית. זהו טעמו.

עקרון נוסף שטוב להקפיד עליו בתרגום הוא ה-"מָה" שפירושיו כוללים, בין היתר, חלל, מרווח, פער או פתיחה. טוב לו לתרגום ההייקו שיהיה "פתוח". טוב אם הקורא יחוש במרווחים שבין תמונות השיר והמילים. מסתורין, חלל, העדר - כל אלה אינם פגמים אסתטיים, כי אם התשתית האמנותית והמעשית עליה רקום השיר. הם הגורם הפעיל והחווייתי, אם לומר כך, שמתקשר עם הקהל הן ביפנית הן בעברית.

בעיני חשוב וטוב לאמץ את העקרונות האלה בחום שכן יש להם כוח פסיכולוגי מן המעלה הראשונה. אם את כתב המקור מאפיינת תחושה של עמימות או העדר, הרי שרק טבעי שהמתרגם לעברית יאמץ תחושה זו בעיצובו את גרסתו שלו. מעט מליצי לכתוב כך, אך בתרגום שירה -והייקו בפרט - הדבר הבהיר ביותר הוא חוסר הבהירות. הדבר הגלוי ביותר הוא דווקא העמימות. רצונו השאפתני של המתרגם להיות נאמן למקור מחד גיסא ונהיר לקוראיו מאידך גיסא, יכול להקשות על

התיאטרוני. דבורה גילולה (תשס"ח), שבחנה אף היא את הפערים הללו, מציינת כי "אלתרמן אינו יכול [...] להיחשב, אף לא בזכות הפזמונים שהוסיף, אלא למתרגם מוצלח מאוד ומקורי, אך לא יותר ממתרגם ובוודאי לא מחזאי שווה ערך לגרונמן" (שם, 28).

דן לאור (תשע"ד, 287) מציין שתרגומו של אלתרמן למחזה היה כה וירטואוזי, עד כדי כך ש-"מי שראה את ההצגה, או מי שקרא את המחזה בגרסתו של אלתרמן, לא יכול היה כמעט להעלות על הדעת כי מדובר ביצירה מתורגמת, ולא במחזה מקורי", ומזכיר את ביקורתו של חיים גמזו למחזה, שבה הקפיד המבקר לקרוא לאלתרמן מתרגם ומעבד המחזה, כדי להבדילו ממתרגמים רגילים (שם, 653-654). אולם יש שיטענו שתפקידו של המתרגם להיות בלתי מורגש - כל חוקר תרגום או מתרגם הנוטה להעדיף את הקבילות של טקסט על פני האדקוואטיות שלו, יגרוס שעדיף טקסט השונה מאוד מהמקור אך מורגש כחלק מעולם המושגים של שפת היעד על פני נאמנות למקור הצורמת את אוזן (טורי, 5-1977,17). כאמור, במקרה של "שלמה המלך ושלמי הסנדלר", עולם המושגים שבו נטע אלתרמן את המחזה הוא גם עולם המושגים שממנו נבע מלכתחילה - עולם העברית והיהדות. אם כך, ההרגשה שהטקסט עברי במקורו יכולה לנבוע מכך שמקורו של הטקסט הגרמני בטקסטים יהודיים עבריים (סדן, תשל"ז, 236-237). מסיבות אלה, אין זה פלא שתרגומו של אלתרמן נתפס כמקור - התרגום משיב את הטקסט לשפתו ההיסטורית; הוא נוטה לכיוון הקבילות, ולפיכך משנה את הטקסט במידת מה מתוך צידוק אמנותי; הוא לוקח יד חופשית יחסית כדי לשמר על הסגולות התיאטרליות וההומוריסטיות של המקור בשפת היעד (סדן, תשל"ז, 234-236); והוא מעל הכל יצירת מופת תרגומית (בן-גריון, 1943).

תמונת מצב מעודכנת

נדמה כי לאורך השנים חל תהליך של עקירת תואר המחבר של המחזה מידי גרונמן והעברתו לידי אלתרמן. כשתרגם אלתרמן את המחזה בשנות הארבעים, הוא עוד לא נודע כמתרגם הפנומנאלי שאנו מכירים כיום. אם כן, ככל שגברה סמכותו של אלתרמן בתחום התרגום, וככל שחלפו השנים וטשטשו את מקור המחזה בעיני הקהל הישראלי, כך התקבלה התפיסה שאלתרמן הוא שחיבר את המחזה. מעניין השינוי בהתייחסות התקשורתית למחזה, למחברו המקורי ולמתרגמו:

כשכתב עמנואל בן-גריון (1943) את ביקורתו על המחזה, בגרסת האהל, הוא אמנם בירך על השילוב בין מחבר ומתרגם והתפעל מאוד משפתה "משתובבת" של אלתרמן, אך עיקר דבריו היה בשיבוח המחזאי גרונמן. מדבריו לא ניתן לטעות ולחשוב שהוא מעמיד את המתרגם על פני המחבר. מנשה רבינא (1946) שביקר את המחזה בתאטרון הקאמרי, הקדיש פחות ממשפט לגרונמן. רבינא, המוזיקאי, אמנם מתמקד באספקטים המוזיקליים וההפקתיים יותר מאשר בכתיבה, אך כשהוא כן נוגע בה, הוא מקדיש את מרבית דבריו לאלתרמן ומחמיא לו על הפזמונים וגם על הדיאלוגים (אף שהם במקורם של גרונמן).

בכתבות על חזרתו של המחזמר בשנות האלפיים, מקומו של גרונמן הצטמצם עוד יותר. כמחצית מהכתבות על המחזמר שהתפרסמו באתרי החדשות המובילים, לא הזכירו כלל את שמו של גרונמן, אף לא בהערה צדדית (בר-יעקב, 2005; "חוזרים הביתה", 2011; יודילוביץ' 2005, 2012), והקרדיט למחזה ניתן לאלתרמן בלבד.

בכך אנו שבים לציטוטו של אבי קושניר. קושניר, שגילם את שלמה ושלמי בהפקת תאטרון הבימה בשנת 2005, מנה בדבריו את העושים במלאכה אך לא הזכיר את המחבר המקורי של המחזה, גרונמן. הוא דיבר על ההצגה הראשונה של 2012 ואמר: "זו הייתה בשבילי הצגה מאוד מיוחדת היום[.] כשאני חוזר אל הטקסטים של אלתרמן, הלחנים של סשה ארגוב והעיבודים של יוני רכטר, אני פשוט נרגש" (יודילוביץ', 2012).

השחקן אמנם דיבר כאן בעל-פה, אך נדמה שגם אילו היה יושב ומנסח את דבריו בכתב, היה משמיט את שמו של גרונמן. דברי קושניר מדגישים עד כמה מוטה כף המאזניים לכיוונו של אלתרמן. גרונמן אמנם שאב השראה ממקורות קודמים לו, אך מבנה המחזה, עלילתו והדיאלוגים שלו הם כל-כולם שלו. ובכל זאת, הקרדיט הוא לאלתרמן.

מסקנות

סבורני שהבאתי במאמר זה דברים המחזקים את הנחת היסוד באשר לנטייה הגוברת לייחס את כתיבת המחזמר "שלמה המלך ושלמי הסנדלר" באופן בלעדי לנתן אלתרמן, או לפחות לייחס לו מעמד רם מזה של מתרגם. שמו של גרונמן לא נעלם במרוצת ההיסטוריה, ויש שיידעו לציין שהוא המחבר המקורי של המחזה, אך התקשורת נוטה לשכוח מקיומו. כפי שהובהר, כבר בשנות הששים נטתה העיתונות להדגיש את חשיבותו של אלתרמן ולהפחית את זו של גרונמן. זאת בין היתר משום הפרסומים של תאטרון הקאמרי שלפיהם המחזמר הוא יצירה משותפת של השניים. זכיית המחזמר בפרסים שיועדו ליצירות מקוריות רק חיזקה את התחושה שאלתרמן הוא יוצרו המרכזי. התפעלותם של חוקרים ומבקרים מתרגומו של אלתרמן ליצירתו של גרונמן לא מפתיעה, אך הבחירה של כמה מהם להסתייג ממונח התרגום בשל איכותו הנפלאה של המחזמר בגרסת אלתרמן, סייעה ללא ספק לטשטוש חשיבותו של גרונמן.

אלה הם כמובן רק גורמים אחדים, ומן הסתם יהיה בלתי אפשרי להכריע בוודאות מה גרם לשחיקת שמו של גרונמן ולחיזוקו של שמו של אלתרמן בהקשר של המחזה. אין ספק שמעמדו הרם של אלתרמן בתרבות הישראלית השפיע מאוד על התהליך הזה, אך קשה יהיה להוכיח כיצד. סביר שהעובדה שאלתרמן היה בחיים בעת פתיחת המחזמר בתאטרון הקאמרי גם היא סייעה לייחוס הבלעדי של הכתיבה אליו.

לפי דעתי, מצער לראות כיצד גרונמן הולך ונשכח, בעוד יצירתו נותרת מצליחה ואהובה. אין עוררין שתרגומו של אלתרמן מבריק, אך לעניות דעתי, תהיה זו טעות לסווגו כמשהו שאינו תרגום רק מפני שהוא יוצא מן הכלל. רק משום שתרגום הוא נפלא, אין פירוש הדבר שהוא אינו תרגום עוד. אינני מתיימר להכריע כאן הכרעות אמנותיות אלא רק להציג את התהליך ההיסטורי על פניו, אך נדמה ששמו של גרונמן קופח רק משום שזכה למתרגם טוב ובעל שם.

מקורות

אשד, אלי. "מלך שהוא גם סנדלר: על המחזה שלמה המלך ושלמי הסנדלר". קולמוסנט, ללא תאריך.
<http://kulmosnet.co.il/articles/eshed/shlomo/shlomo.htm>
ביצור, ש. "שלמי הסנדלר בתאטרון המלכותי". מעריב, 5 במאי 1967.
בן-גריון, עמנואל. "שלמה ושלמי". דבר, 9 באפריל 1943.
בן-זכאי, טלילה. "שלמה המלך יוצא ל'עיר האורות'". מעריב, 20 ביוני 1965.
בר-יעקב, שי. "חגיגה בהבימה". Ynet, 20 בפברואר 2005.
<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3048383,00.html>
גייס, מ' (בשם הוצאת מועדים). מכתב להנהלת התאטרון הקאמרי. 16 ביולי, 1964. ארכיון אלתרמן, אוניברסיטת תל-אביב.
גילולה, דבורה. מול תגמול מחיאות כפיים: נתן אלתרמן והבמה העברית. תל-אביב, הקיבוץ המאוחד, תשס"ח.
גרונמן, סמי. שלמה המלך ושלמי הסנדלר. תרגום ופזמונים: נתן אלתרמן. תל-אביב, הקיבוץ המאוחד, תשל"ה.
טורי, גדעון. נורמות של תרגום והתרגום הספרותי לעברית בשנים 1930-1945. תל אביב, מכון פורטר ומפעלים אוניברסיטאים להוצאה לאור, 1977.
יודילוביץ', מרב. "הבימה שלו: 'שלמה המלך ושלמי הסנדלר' חוזר". Ynet, 9 בפברואר 2012.
<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4187023,00.html>
יודילוביץ', מרב. "עלה המחזמר 'שלמה המלך ושלמי הסנדלר'". Ynet, 16 בינואר 2005.
<http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-3033222,00.html>
לאור, דן. אלתרמן: ביוגרפיה. תל אביב, עם עובד, תשע"ד.

משב, מ'. "שלמה המלך יוצא לדרך". מעריב, 28 באפריל 1967.
סדן, דב. "בין שמדי ושלמי". מחברות אלתרמן, כרך א. תל-אביב, הקיבוץ המאוחד, תשל"ז.
רבינא, מנשה. "'שלמה המלך ושלמי הסנדלר' בהצגת 'התאטרון הקאמרי'". דבר, 22 בספטמבר 1964.

"התיאטרון הקאמרי זכה בפרס על 'שלמה המלך ושלמי הסנדלר'". דבר, 5 באפריל 1965.
"חוזרים הביתה: רפרטואר תאטרון הבימה". Ynet, 4 ביולי 2011.
http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-<4091041,00.html>
שלמה המלך ושלמי הסנדלר. הבימה. ללא שנה.
<http://habima.co.il/show_item.asp?itemId=1833&levelId=63141&
itemType=0>
Gronemann, Sami. Der Weise und der Narr, König Salomon und der Schuster, Ein heiteres Versspiel in sieben Bildern. Tel-Aviv, Moadim, Palestinian Play Publishers, 1942.
"I'm Solomon". Playbill Vault. No date. <http://www.playbillvault.com/Show/Detail/5801/ImSolomon>

גרונמן נגד אלתרמן: על המחזה שלמה המלך ושלמי הסנדלר

יובל הולצמן

המחזמר "שלמה המלך ושלמי הסנדלר" הוא אחד מהמחזות המצליחים ביותר במדינת ישראל. המחזה הוצג לראשונה בגרסה מוקדמת, ללא פזמונים, בשנת 1943, בתאטרון האוהל, ובשנת 1964 עלה כמחזמר בתאטרון הקאמרי. בגלגולו הזה, הוצג למעלה מ-600 פעמים והיה להצלחה מסחררת (גילולה, תשס"ח, 28). בשנת 2005 עלה המחזמר בתאטרון הבימה והוצג עוד למעלה מ-500 פעמים (שלמה המלך). המחזמר הוצג גם בפריז בשנת 1965 (בן-זכאי, 1965), ובלונדון ובמונטריאול ב-1967 (משב, 1967). הוא תורגם פעם אחת ליידיש ולצרפתית ופעמיים לאנגלית (אשד).

אם כן, מי כתב את המחזמר המצליח כל-כך? התשובה אינה חד-משמעית. את המחזה המקורי כתב המחזאי סמי גרונמן בגרמנית, ב-1942 (Gronemann, 1942). את הגרסה העברית כתב המשורר נתן אלתרמן. הוא גם שהוסיף את הפזמונים לגרסה המצליחה יותר של 1964 (גרונמן, תשל"ה). לפיכך, התשובה המתבקשת היא שהמחזה הוא פרי עטו של גרונמן ושאלתרמן אחראי לתרגומו לעברית ולהרחבתו בפזמונים. אם כך, תמוהה התפיסה הישראלית שנתן אלתרמן הוא מחבר המחזה. כך משתמע למשל מדברי אבי קושניר, המכבד בשנים האחרונות בהפקה של המחזמר בהבימה: "כשאני חוזר אל הטקסטים של **אלתרמן** [...], אני פשוט נרגש" (יודילוביץ', 2102. ההדגשה שלי).

מקרה זה, שבו מועלה המתרגם למעמד רם בעוד המחבר המקורי הולך ונשכח, הוא חריג יחסית. נשאלת השאלה במה חורג המקרה מתרגומי מחזות אחרים. האם תרגומו של אלתרמן שיפר את הטקסט עד כדי כך שהוא זכה בעיני הציבור בחזקה עליו? האם בכך שלא רק תרגמו אלא גם הוסיף עליו את פזמוניו, היטשטש הגבול בין מתרגם ומחבר? האם מעמדו התרבותי של אלתרמן הוא שהוביל להתמקדות בתרומתו למחזמר, על פני גרונמן?

מאמר זה שואף להציג את הפרטים ההיסטוריים של פרשה זו בתאטרון הישראלי, לבחון את היחס הציבורי והתרבותי ליצירה על גרסותיה, ולנסות להכריע מדוע נוצר מאבק כוחות בלתי-רשמי בין המחבר והמתרגם ומדוע נדמה שידו של אלתרמן היא על העליונה.

המחזה ותרגומו - ראשיתו של מאבק השמות

סמי גרונמן חיבר את המחזה "החכם והכסיל: המלך שלמה והסנדלר" (Gronemann, 1942). על בסיס מקורות רבים. הוא שאב מסיפורים ומאגדות מהמקרא ומהמדרש שנקשרו בשלמה, לרבות התחפשותו של אשמדאי למלך (גיטין סח) - לכן אצל גרונמן קרוי הסנדלר שמדאי. את התכנים הללו יצק גרונמן לתוך מבנה קומי אירופאי ידוע, שבו השתמש גם מארק טוויין בספרו "בן המלך והעני". כמו בעלילת טוויין, מוצגת ההתחלפות בין שני הפרוטגוניסטים לאור פערי מעמדות, ובסופו של עניין, שב כל אחד למקומו מתוך מוסר השכל מוסרני ופוריטני (גילולה, תשס"ח, 25).

אלתרמן תרגם את המחזה לעברית בשנת 1942 לשם הצגתו בתאטרון האהל בשנת 1943 (שם). בשנת 1946 תורגם המחזה גם ליידיש והוצג בבית האופרה בקהיר (גילולה, תשס"ח, 26).

כבר בגרסתו המקורית של המחזה, נדרשה הפקה מוזיקלית. משום ייחוסם של שיר השירים וקהלת לשלמה המלך, ארג גרונמן במחזה קטעי מוזיקה, שירה וריקודים. מאותה עילה, עלה כנראה הרעיון להפוך את המחזה למחזמר, לאור הצלחת ה-"מיוזיקלס" הזרים בישראל. תיאטרון הקאמרי רכש את הזכויות למחזה ופנה לאלתרמן, שנודע כבר כמשורר פנומנאלי, להוסיף פזמונים לתרגומו מ-1942, בשיתוף פעולה עם סשה ארגוב (גילולה, תשס"ח).

בגלגולו זה, היה המחזה להצלחה אדירה והוצג למעלה מאלף פעמים משנות הששים ועד ימינו. מעניין לציין שהגרסה העברית תורגמה בעצמה ליידיש, לאנגלית ולצרפתית והוצגה בשפות אלה (אשד). חיקוי של המחזמר, על פי תרגום אלתרמן, הוצג בניו-יורק בשנת 1968, ("I'm Solomon").

כבר בראשית ההפקה של הקאמרי, ניתן להבחין במאבק בין שמותיהם של אלתרמן וגרונמן על ה-'קרדיט' למחזמר. במודעות ובהודעות לעיתונות טען התיאטרון שהמחזה 'מאת סמי גרונמן ונתן אלתרמן', משום שביקש לזכות בתמיכה כספית להצגה, וזו ניתנה רק למחזות מקוריים (גילולה, תשס"ח, 28). לשם קבלת המימון, נטען שהפזמונים של אלתרמן מהווים 40% מההצגה - הגזמת מה; וכי אלתרמן הוסיף גם קטעי טקסט למחזה - דבר לא נכון בעליל (שם).

יורשי גרונמן דרשו מהתאטרון לתקן את פרסומיו, בטענה כי 'אלתרמן הוא המתרגם והמחבר של הפזמונים, אולם אינו מחברו של המחזה' (גייס, 1946). אך העיתונות התייחסה למחזמר כיצירה משותפת של גרונמן ואלתרמן (גייס, 1946) וההצגה זכתה בפרס המועצה הציבורית לתרבות ולאמנות להצגה המקורית הטובה ביותר לשנת 1946 (דבר, 1956) ובפרס "כינור דוד" (לאור, תשע"ד, 652-653).

תרגום או יצירה חדשה?

לדידו של דב סדן (תשל"ז, 234-235), תרגום המחזה לעברית איננו ככל התרגומים, ולכן ראוי אלתרמן לכבוד הגבוה מכבודו של מתרגם. הוא מצטט מדברי העורך מנחם דורמן באחרית הדבר לתרגומו של אלתרמן (גרונמן, תשל"ה) כי זהו "למעלה מתרגום גרידא. אלתרמן [...] הוסיף משלו, מחן סגנונו וברק שנינותו, עד כדי כך, שמן הדין לראות בקומדיה זו, בלבושה העברי, יצירה משותפת של סמי גרונמן ונתן אלתרמן". מקור הדברים אמנם מעלה את נכונותם בספק, אך סדן נותן להם גושפנקה. לדבריו, אף שאלתרמן נאמן למקור, נכון לראות ביצירתו מחזה מקורי בזכות עצמו. כהוכחה, הוא מביא רשימה ארוכה של פערים בין הנוסחים הגרמני והעברי ומסביר את הקשיים שעלו בתרגום הטקסט ואת חריגות אלתרמן מהמקור, בין בלית ברירה ובין מבחירה. הוא מציין כי המחזה הגרמני מתאר אירועים שכביכול התרחשו בעברית, ומרמז לקטעים ספציפיים בתנ"ך ובמדרשים. אלתרמן חייב היה להתמודד עם אלוזיות למקורות בשפה שאליה הוא העתיק את המחזה - עברית (סדן, תשל"ז, 236-237). מעבר לכך, מונה סדן (תשל"ז, 235-244) רשימה של שינויים סגנוניים והברקות של אלתרמן לאור המקור של גרונמן.

הנקודות שסדן מעלה במאמרו נועדו להוכיח שעוד לפני שנוספו לו פזמוני 1946, עבר המחזה "שלמה המלך ושלמי הסנדלר" מחזקתו של סמי גרונמן לחזקתם המשותפת של גרונמן ואלתרמן. סדן מציג את אלתרמן כממשיך עבודתו של גרונמן, כמי ששיפר את יצירתו וזכה בחזקה עליה שלא כמתרגם מן השורה. הוא מתפעל מאיכות התרגום וגורס שהוא כה מקיף ומעמיק שראוי לכנותו בשם אחר. אולם פעורה תהום בין טענותיו וסימוכיו - הפערים שהוא מציג בין המקור והתרגום אינם חורגים בעומקם מפערים בתרגומים רבים אחרים שמעולם לא זכו, או התיימרו לזכות, בתואר רם מ-"תרגום". סדן מתאר שוני מהותי בין שתי הגרסאות אך מביא כהוכחה רק הבדלים קלים ביותר, הנובעים מאילוצים של סגנון, פערי תרבות, ותכונותיו הייחודיות של המדיום

"בביתו של הנפח, השיפוד עשוי עץ" (פורטוגזית)

"לבנאי אין בית משלו" (בנגלית)

"החייט אינו יכול לתפור את הקרע בבגדיו" (תורכית)

"בביתו של השרברב, הברז דולף" (הולנדית)

"הקדר אוכל מכלי חרס שבור" (סווהילית)

"הסנדלר הולך יחף" (עברית)

ק שה אפילו להגיע ל-20. הסיבה היא שפתגמים עולים ל מודעות שלנו ברגע שיש את הגירוי הנכון בסיטואציה הנכונה. אחרת, למרות ההיכרות עם הפתגם, הוא לא זמין לנו. לכן שיטת העבודה הייתה אינטראקטיבית וכללה, ביחד עם חיפוש באינטרנט, הרבה שעות של המצאת דוגמות של מצבים חברתיים בהם מתאים השימוש בפתגם עברי נתון, והעוזר נשאל מה הוא היה אומר בשפתו במצב דומה.

אז מה התשובה לשאלה שממנה התחלנו?

א חרי עבודה של שלוש וחצי שנים, שבמהלכן אספתי פ תגמים ב-32 שפות, כאשר בהערכה גסה 85% מ אוכלוסיית העולם מדברים אחת משפות אלה (בדקתי מהן השפות המדוברות ב-50 המדינות המאוכלסות ביותר בעולם), אני מרגיש "בשל" לענות על השאלה: האם המסר והחוכמה שמאחורי הפתגמים מייצג תבונה והוויה של עם מסוים או רעיונות משותפים לאנושות כולה?

התשובה מורכבת משני חלקים:

- הרעיון הוא אוניברסלי: מתוך הרעיונות שמאחורי הפתגמים עולות אותן תובנות חיים שנולדו מתוך ניסיון ח יים. תובנות אלה הן אוניברסליות ומשותפת לכולנו ב של היותנו בני אנוש, כעין DNA של האנושות כולה. האם זו לא מסקנה מעודדת בעולם המסוכסך והמפוצל שלנו?
- הביטוי עצמו הוא לוקלי: שילוב המילים שלובש הרעיון ה אוניברסלי כדי להפוך לפתגם עממי בשפה כזו או א חרת - הוא תלוי מקום ותרבות. למשל בעברית יש פתגם "הקש ששבר את גב הגמל", ביטוי המתאים לארץ חצי מדברית כמו ישראל, אשר הגמלים מוכר ומסתובב בה. לצרפתים אין שום סיבה להשתמש בביטוי כזה, שכן מה להם ולגמלים? מהו המוטיב שמופיע הרבה בתרבות ה צרפתית? מוטיב היין, ולכן להם יש ביטוי האומר "הטיפה שגרמה לכוס (היין) לעלות על גדותיה". שני הביטויים שונים אבל המסר והשימוש זהים הם.

ה אם הפתגמים הועתקו משפה לשפה או שהתפתחו בצורה בלתי תלויה בתרבויות השונות?

ל מעשה שני הדברים אכן התרחשו. לפעמים פתגמים ע ברו משפה לשפה: במקרים אלו צורת הפתגם בשפה אחת הוא התרגום המילולי (זהה מילה במילה) של הפתגם ב שפה האחרת. למשל הביטוי "שתיקה שווה זהב" מופיע ב-25 מתוך 32 השפות שחקרתי (בחלקן הביטוי המלא הוא "דיבור שווה כסף, שתיקה שווה זהב").

א מנם במקרים שבהם הפתגמים הם ביטויים מילוליים ש ונים לחלוטין, ואלה המקרים המעניינים והיפים ביותר, א פשר להסיק שהם התפתחו בצורה בלתי תלויה בשתי ה תרבויות (כי אחרת פשוט היו מתרגמים אותם מילולית מ שפה לשפה). בנוסף, גם במקרה שהפתגמים הועתקו מ שפה אחת לשנייה ניתן ללמוד מכך על האוניברסליות של אותו רעיון, שהרי אם הוא לא היה מייצג גם את התובנות וחוכמת החיים של דוברי השפה השנייה, לא היה הפתגם המסוים הזה מתורגם ומאומץ כחלק ממנה.

י ש מספר רב של שאלות נוספות ומעניינות שעמן ה תמודדתי במהלך פרויקט זה, אולם מקוצר היריעה נ סתפק באלה. מי שמעוניין להתעמק בהן מוזמן לבקר באתר:

www.pitgamei-haolam.co.il

לתגובות, הערות או הארות:

ricardo@pitgamei-haolam.co.il

פתגמי העולם
חוכמת האנושות

דר' ריקרדו בלנק

האם המסר והחוכמה שמאחורי הפתגמים מייצגים תבונה והוויה של עם מסוים או רעיונות אוניברסליים?

ו שאלה שאני שואל את עצמי מעל 20 שנה. לפני חמש ש נים, מתוך רצון למצוא לה תשובה, לקחתי פסק זמן מ כל עבודה או עיסוק אחר וצללתי לתוך פרויקט של איסוף פתגמים מכל העולם. וכך מצאתי את עצמי בשנים האחרונות אוסף, מסווג ומקטלג פתגמים בלא פחות מ-32 שפות לתוך אסופה לה קראתי "100 תובנות אוניברסליות".. ל פני שאמשיך ואשתף אתכם בשאלות שונות ומעניינות ש התעוררו במהלך הפרויקט הזה, אני רוצה להבהיר ש אינני בלשן או מומחה לשפות, וגם לא חוקר תרבויות מקצועי. בנושא הזה אני אדם מהיישוב (דוקטורט לפיזיקה ו לא לבלשנות) שמאז ומתמיד פתגמים משכו את לבו. אני מוקסם מהיכולת שיש לפתגם לתמצת חוכמת חיים ע ממית המשותפת לכלל הציבור במשפט קצר וקולע, פעמים רבות ציורי ומטאפורי. לפתגם יש מסר בסיסי שהוא נ גיש לכל שכבות העם, ולא רק למשכילים, ומשמעות ה פתגם מובנת לכל דוברי השפה כשפת אם, אם דרך ה בנה הגיונית ואם בצורה אינטואיטיבית. הפתגם נמצא בכל מקום, בכל שכבות האוכלוסייה, בפיו של הפרופסור ו בפיו של המוכר בשוק, בפיו של הורה ובפיו של מאמן ספורט, בפיו של המורה ושל מנקה הכיתה גם יחד. בקיצור, הוא שייך לכולם ומבטא חוכמה המשותפת לכולנו.

איך נולד הרעיון?

א מנם אספתי פתגמים ב-32 שפות אבל אני דובר רק שלוש מתוכן: עברית, אנגלית וספרדית (עליתי מארגנטינה ב גיל 16). במהלך השנים שמתי לב שקיימים בשפות א לה פתגמים מקבילים, כאשר המטפורות שונות אבל הרעיון זהה. הגילוי הזה הביא להרהור אם אפשר למצוא הקבלה כזאת בין הפתגמים של עוד שפות רבות מהעולם.. למשל: "אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו" זהה למסר ש ל הביטוי באנגלית "Don't judge a book by its cover", וכך גם "אין הנחתום מעיד על עיסתו" ובאנגלית (אמריקאית) "Don't blow (toot) your own trumpet (horn)". לביטוי העברי "התפוח לא נופל רחוק מהעץ" יש מקביל ספרדי "מכזה בול עץ כזה שבב", וגם לביטוי העברי "על טעם ועל ריח אין מה להתווכח" יש ביטוי מקביל בספרדית "לגבי טעמים אין שום דבר כתוב". בנושא ה זה אציג לכם גם שני ביטויים נוספים משפות רחוקות י ותר: הסינים מצליחים להעביר את הרעיון שאין טעם ל התווכח על טעמו האישי של האדם, בלי להזכיר בכלל את המילה טעמים: "צנון וכרוב, לכל אחד האוהדים שלו". ו מעניין לראות איך השוודים מצליחים לחבר בין התובנה הזאת לבין חלק מאוד מסוים מגוף האדם "טעמים הם כמו הישבן שלך....הם מחולקים לשניים".

איך אוספים פתגמים ב-32 שפות?

מ הרגע הראשון היה לי ברור שלא אוכל לבצע עבודה כ זאת לבד, ולכל שפה חיפשתי עוזר שמדבר את השפה כ שפת אם. חשוב היה לי שהאדם גדל בארץ מולדתו עד גיל הבגרות, כי רק אז הפתגמים מושרשים כחלק מהשפה ו מהתרבות. וכך יחד עם עוזר בכל שפה אספנו פתגמים, תרגמנו אותם ואמתנו את נכונותם, ולא פחות חשוב הבנתי א ת משמעותם. תוך כדי עבודה הבנתי שפעמים רבות אין די בתרגום של פתגמים לשפה מוכרת כדי להבין את מ שמעותם, והם עלולים להתגלות כמשפטים סתומים. ל דוגמה יש דרכים רבות לפרש את הביטוי הגרמני "אני ר ק הבנתי תחנת רכבת" ואת הביטוי הסיני "זה נשמע לי כ מו ספר מגן עדן", ולאחר שיחות עם האנשים שסייעו לי בשתי שפות אלה הבנתי שהפתגמים הללו נאמרים באותם מצבים שבעברית היינו אומרים "זה סינית בשבילי", כלומר כ אשר שמענו משהו שהוא לחלוטין לא מובן לנו (עכשיו אנחנו יודעים גם איך הסינים אומרים "זה סינית בשבילי".)

מה הייתה מתודולוגיית העבודה?

כ ל אחד מהעוזרים עבד 40-50 שעות, הרבה יותר ממה ש שיערתי תחילה. הסיבה: הרעיון הפשוט - לתת לכל אחד לרשום על דף את כל הפתגמים שהוא מכיר בשפתו, התגלה כלא מעשי. אף כי אנחנו מכירים מאות פתגמים/ביטויים בשפתנו, אנחנו מתקשים להכין רשימה שלהם ללא ע זרים חיצוניים (נניח שקבלנו שעה למטרה זו). למעשה,

דבר יושב-הראש, אגודת המתרגמים בישראל

ברוכים הבאים לכנס הבינלאומי של אגודת המתרגמים לשנת 2015.

בכנס זה, כנס המתרגמים, אנו זוכים לפגוש את הקולגות שלנו, ולחלוק אלו עם אלו לא רק כמה מרזי המקצוע, אלא גם את עצם המשא של מלאכה המשלבת מאז ומעולם דקדקנות, יצירתיות ונאמנות, ובימינו אף כרוכה גם בשליטה במחשב, ביכולת חיפוש אינטרנטית, בניהול עסק, בשיווק, ובהשתלמות מתמדת. אם נוכל לתרום במשהו למאמץ הכולל הזה, המהווה את חייו המקצועיים של המתרגם, הרי בזה הגשים הכנס את ייעודו.
המתרגם המקצועי הוא אדם שחייב לחבוק תרבויות ותחומים רבים, הן מצד השליטה בתרבויות שפות המקור ושפות היעד על כל רזיהן (וכולנו מכירים שפע אנקדוטות משעשעות על הבעיות המתעוררות כאשר אין מודעות לניואנסים), הן מצד השליטה בצד הבלשני של שפות העבודה שלו והן מהצד האמנותי של יצירת התרגום.
מצד זה האחרון, צומחת היצירה התרגומית במסגרתם של האילוצים הייחודיים הכרוכים בנאמנות לפרמטרים שמכתיב טקסט המקור. במידה רבה, דומים אתגריה של מלאכת התרגום לאתגרים הניצבים בפני משוררים הכותבים במשקלים וחרוזים: המשמעות מבקשת לזרום, מבקשת לצאת אל האור, לבקוע מתוך האין שלפני היות המחשבה אל האמירה הברורה, ומשם אל הקביעה הטקסטואלית, אל המילה הכתובה, המילה הספציפית שאומרת זאת ולא אחרת - ובאופן כזה שדובר יליד של שפת המטרה לא יחוש ברוחה הזרה של שפת המקור, אלא רק בלשונו הוא.
בתוך המגבלות הללו אנו עושים את מלאכת הכתיבה שלנו בענווה, מתוך נאמנות לרוח מחבר הטקסט המקורי, אך המלודיה שמפיק הכינור השני שלנו כה ייחודית שרק מי שמכיר את המקור יודע שיש כאן הד, ומי שלא, נפגש כאן עם הדבר עצמו. צד זה של יצירת המתרגם, יצירה שהיא פרי עמלו האינטלקטואלי, אף מכוסה היום על ידי זכויות יוצרים, באשר יש כאן, בטקסט המטרה, יצירה בשפת היעד שלא הייתה קיימת ללא פעולתו האמנותית של המתרגם ששזרה יחד את המשמעויות באופן שישקף לא רק את הרעיון של המקור אלא גם את משקלו, טעמו ומילותיו.
כנס 2015 חב את קיומו לשתי המארגנות העשויות ללא חת, שריתה קראוס ושרה ירקוני, שעמלו עליו קרוב לשנה ותכננו אותו לפרטי פרטים. היה להן חזון של כנס בינלאומי שיציע לציבור המתרגמים בארץ (ובעולם) שלל הרצאות מרתקות בתחום המקצועי והעסקי כאחד, ויהפוך לחוויה ייחודית שתיזכר לשנים רבות. אני סמוך ובטוח שנהנה כולנו מחזונן ומפירות מאמציהן. ברצוני גם להודות כאן לעמיתי בוועד המנהל של אגודת המתרגמים בישראל, לסגניתי יעל כהנא-שדמי ולמזכירת האגודה דנית בן-קיקי, מתרגמות מוכשרות הפועלות במסירות לקידום ענייני האגודה בפרט וקהילת המתרגמים בישראל בכלל. כמו כן, תודה מיוחדת לאלירם בראודה, חבר וועד ותיק שמארגן במסירות רבה את הפעילויות החודשיות של האגודה במשך שנים רבות והשנה אף נטל על עצמו גם את עול הגזברות. כמו כן, ברצוני להודות לשאר חברי הוועד המנהל ולחברי ועדת הביקורת של האגודה שמעורבותם בפעילות השוטפת של האגודה מאפשרת את קיומו של הארגון ההתנדבותי הזה - המנוהל על ידי מתרגמים למען מתרגמים.
אני מאחל לכם כנס מעניין ומועיל שלא רק יתרום משמעותית להתפתחות המקצועית והאמנותית שלכם, אלא גם יסב לכם הנאה ושמחה.

בברכה קולגיאלית,

שחר פלד
יו"ר אגודת המתרגמים בישראל

עיצוב גרפי : פנינה וולינסקי- זיסמן | www. kavnakee.co.il

תרגמא

גיליון מיוחד כינוס אגודת המתרגמים

18–16 בפברואר 2015

ISRAEL TRANSLATORS ASSOCIATION
אגודת המתרגמים בישראל
جمعية المترجمين الإسرائيلية